

УДК 339.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-4-2>**Будякова О.Ю.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри смарт-економіки,
Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6028-2650>

Olena Budiakova

Kyiv National University of Technologies and Design

Дервіш Д.С.

магістр,
Київський національний університет технологій та дизайну

Dmytro Dervish

Kyiv National University of Technologies and Design

ІНВЕСТИЦІЇ В БІОЕКОНОМІКУ ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

INVESTMENTS IN THE BIOECONOMY FOR THE POST-WAR RECOVERY OF UKRAINE

Анотація. У статті обґрунтовано, що здійснити стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що розвивається, можливо за рахунок інноваційно-інвестиційної модернізації економіки. Особливої актуальності набувають питання, пов'язані з пошуком та залученням інвестицій для підтримки та розвитку біоекономіки. Мета статті – дослідження інструментів залучення інвестицій для впровадження та розвитку інноваційної біоекономіки. Актуальність підтримки біоекономіки та актуалізація ролі залучення інвестицій для впровадження біоекономіки, зокрема венчурних інвестицій та грантів для розвитку біоекономіки, зумовлена також перспективою післявоєнного відновлення економіки України. Біоекономіка є однією з найперспективніших інноваційних сфер. Шостий технологічний устрій, ядром якого є зокрема біотехнологія та нанобіотехнологія, передбачає розвиток біоекономіки – інноваційного напрямку, заснованому на біотехнологіях та їх широкому використанні в економіці, що сприятиме вирішенню проблем сталого управління природними ресурсами. Для підтримки та розвитку біоекономіки необхідні інвестиції, які можуть бути залучені через венчурні інвестиції, гранти тощо. Обґрунтовано, що фінансування інноваційних проектів за допомогою венчурного капіталу активно використовується в розвинених країнах, коли кошти надають венчурні фонди, а також банки. Представлено особливості венчурного фінансування в Україні. Запропоновано, як вітчизняні підприємства можуть залучати венчурний капітал для фінансування інновацій, зокрема в біоекономіці. Визначено, що інтеграція України до Європейського Союзу дозволяє їй долучитися до інноваційних проектів ЄС та сприятиме розвитку біоекономіки в Україні, що сприятиме створенню енергетичної незалежності, продовольчої безпеки та пом'якшенню наслідків зміни клімату в умовах післявоєнного відновлення країни. Систематизовано та представлено деякі проекти ЄС, пов'язані з біоекономікою. Зроблено висновок, що в умовах військової агресії РФ зростає роль біоекономіки в контексті післявоєнного відновлення України та інструментів залучення інвестицій, зокрема венчурного фінансування, грантів, що є важливою передумовою прискорення економічного зростання, переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки та підвищення її конкурентоспроможності.

Ключові слова: біоекономіка, інвестиції, венчурне інвестування, ринок капіталу, проекти, продовольча криза, стале управління, природні ресурси, сталий розвиток.

Abstract. The article substantiates that it is possible to make a leap from a transitional (transit) economy to a developing economy through innovation and investment modernization of the economy. Of particular relevance are issues related to the search for and attraction of investments to support and develop the bioeconomy. The purpose of the article is to study the tools for attracting investments for the implementation and development of the innovative bioeconomy. The relevance of supporting the bioeconomy and actualizing the role of attracting investments for the implementation of the bioeconomy, in particular venture capital investments and grants for the development of the bioeconomy, is also due to the prospect of post-war economic recovery in Ukraine. The bioeconomy is one of the most promising innovation areas. The Sixth Technological Order, with biotechnology and nanobiotechnology at its core, envisages the development of the bioeconomy, an innovative area based on biotechnology and its widespread use in the economy, which will help solve the problems of sustainable management of natural resources. To support and develop the bioeconomy, investments are needed, which can be attracted through venture capital investments, grants, etc. It is substantiated that financing of innovative projects with the help of venture capital is actively used in developed countries, when funds are provided by venture capital funds and banks. The features of venture capital financing in Ukraine are presented. It is proposed how domestic enterprises can attract venture capital to finance innovations, in particular in the bioeconomy. Ukraine's integration into the European Union allows it to join the EU's innovative projects and will contribute to the development of the bioeconomy in Ukraine, which will help create energy independence, food security, and climate change mitigation in the country's post-war recovery. Some EU projects related to the bioeconomy are presented. It is concluded that in the context of Russia's military aggression, the role of the bioeconomy in the context of Ukraine's post-war recovery and investment attraction tools, including venture capital financing, grants, is becoming more important, which is an important prerequisite for accelerating economic growth, transition to an investment and innovation model of economic development and increasing its competitiveness.

Keywords: bioeconomy, investment, venture capital, capital market, projects, food crisis, sustainable management, natural resources, sustainable development.

Постановка проблеми. В умовах військової агресії рф актуалізується роль біоекономіки в контексті повного відновлення України та інструментів залучення інвестицій, зокрема венчурного фінансування, грантів, які є вагомими передумовою прискорення темпів економічного зростання, переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки та підвищення її конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем венчурного фінансування присвятили наукові праці вітчизняні вчені: Вакуленко С., Гернего Ю., Діба М., Дуба А., Клименко В., Литвин І., Лобос І., Петрушенко Ю. та Токаренко М., Тарнавецька О., Терлецька В. та ін. Дослідженню основних аспектів біоекономіки приділяло увагу багато вітчизняних науковців: Байдала В., Барановська О., Бутенко В., Бугайчук В., Ващенко В., Вдовічена О., Добрівська М., Жебка В., Клименко А., Керницький В., Кравчук Н., Крюкова В., Кучер О., Лимар В., Македон В., Мартусенко І., Нестеренко І., Петруха С., Погіршук Б., Полторацька О., Прошаликіна А., Талавира М., Талавира О., Федина С., Шубравська О., Яремова М. та інші вчені. Але актуалізація ролі залучення інвестицій для розвитку біоекономіки, зокрема венчурного інвестування та грантів для розвитку біоекономіки потребують подальшого дослідження.

Мега статті – дослідження інструментів залучення інвестицій для підтримки та розвитку інноваційної біоекономіки в перспективі повного відновлення України.

Вклад основного матеріалу. За даними спільної оцінки, оприлюдненої 23 березня 2023 р. урядом України, Групою Світового банку, Європейською Комісією та ООН, потреби України на відновлення і відбудову зросли до 411 млрд дол. США. Очікується, що витрати на реконструкцію та відновлення розтягнуться на десять років і відбуватимуться за рахунок як державних, так і приватних коштів.

Для оновлення та покращення умов для залучення інвестицій в Україну 09 серпня 2023 р. Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації інвестиційних проєктів із значними інвестиціями» [9].

Україна ставить перед собою амбітну, втім цілком реалістичну мету: до 2032 року здійснити стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що розвивається. Для залучення в українську економіку іноземних інвесторів вже створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine, на якій зібрано понад 500 інвестпроєктів та можливостей у 10-ти галузях економіки [3].

КМУ 14 березня 2023 р. затвердив План пріоритетних дій Уряду на 2023 рік [6], яким зокрема передбачено:

- запровадження моделі екоіндустріального парку, підвищення ефективності функціонування індустріальних парків, мінімізація їх впливу на навколишнє природне середовище;

- сприяння ефективному залученню та використанню довгострокового фінансування від Європейського інвестиційного банку для реалізації проєктів економічного і соціального розвитку України;

- розроблення механізму інвестування зароблених трудовими мігрантами за кордоном коштів для стимулювання їх повернення в Україну;

- формування ключових напрямів взаємодії з Організацією економічного співробітництва та розвитку,

зокрема з питань заохочення екологічних (зелених) інвестицій та сталого управління природними ресурсами.

Вирішення ряду окреслених проблем забезпечує біоекономіка, наративом якої є використання людиною природного потенціалу на відновлюваній циркулярній основі у площині реалізації цілей сталого розвитку. Біоекономіка є парадигмою та інструментом досягнення цілей сталого розвитку [5, с. 64–65].

Одним із дієвих шляхів вирішення означеної проблеми є розвиток біоекономіки, яка покликана сприяти більш стійкому розвитку суспільства, зберіганню ресурсів і водночас забезпеченню високого рівня життя, поєднанню науки та технологій у розвитку сучасного суспільства [1, с. 21].

Основою сучасного етапу розвитку «інформаційного суспільства», «суспільства інформаційної економіки», розвитку «економіки, заснованої на знаннях» є інвестиції та інновації. Саме вони додають цінності товарам і послугам, використовуючи поновлювальні ресурси, нові досягнення науки, сприяючи тим самим розвитку біоекономіки. Біоекономіка пов'язана з винаходами, розробками, виробництвом і використанням товарів, продуктів на основі біотехнологій. Біотехнології та біопродукти становлять основу біоекономіки. Позитивними сторонами розвитку «біоекономіки» є покращення екологічної стійкості, підвищення якості життя населення, забезпечення альтернативних джерел чистої енергії, підвищення продуктивності господарства, й в першу чергу сільського [4, с. 166–167].

Перехід до сучасної, ресурсоефективної, процвітаючої та конкурентоспроможної економіки, в якій навколишнє середовище, здоров'я та добробут є пріоритетами, вимагає глибоких та широкомасштабних дій у всіх секторах економіки. Стратегія біоекономіки з її системним підходом відіграє важливу роль у досягненні кліматичної нейтральності та екологічної, економічної й соціальної сталості. Біоекономіка охоплює всі сектори та пов'язані з ними послуги та інвестиції, які виробляють, використовують, переробляють, розподіляють або споживають біологічні ресурси, включаючи екосистемні послуги. Наша нинішня економіка, що базується на викопних видах палива, досягла своїх меж [10], і перехід до нової суспільної та економічної моделі, заснованої на сталому та циркулярному використанні ресурсів, став одним із ключових завдань ЄС [11].

Аналіз розвитку біоекономіки у високо розвинутих країнах засвідчує її цінність, стимулюючи економічне зростання країн за допомогою інновацій. Аналіз інноваційної діяльності в біологічній науці дозволяє виокремити наступні тенденції:

- (1) зростання венчурного інвестування;
- (2) зростання кількості патентування;
- (3) зростання темпів витрат на НДКР в наукових сферах, пов'язаних з біоекономікою [4, с. 169].

Фінансування інноваційних проєктів за допомогою венчурного капіталу активно використовують у розвинутих країнах, коли венчурні фонди надають кошти, так само як і банки. Вітчизняні підприємства можуть залучати венчурний капітал для фінансування інновацій, зокрема в сфері біоекономіки. Найбільшими закордонними учасниками венчурного фінансування в Україні є ЄБП, SITRA Management Ltd, Міжнародна фінансова корпорація, Комісія Європейського Союзу та інші.

Ринок венчурного капіталу в Україні залишається недостатньо розвинутим, а діяльність венчурних фондів регулюється Законом України «Про інститути спільного фінансування» [7]. На сьогодні в Україні збільшення капіталізації венчурних фондів не дає адекватного зростання інвестицій в інноваційні сектори економіки. Це відбувається через те, що венчурні фонди не хочуть виконувати свого призначення – залучення коштів на розвиток інновацій, а переважно використовувалися холдинговими компаніями з управління активами з метою податкової оптимізації та захисту конфіденційності. Закон України «Про інноваційну діяльність» [8] взагалі не розглядає венчурний капітал як джерело фінансування інноваційної діяльності, отже, можна зробити висновки, що нормативно-правова база стримує розвиток ринку венчурного капіталу, блокуючи участь інституційних інвесторів та обмежуючи публічні пропозиції венчурних фондів, а також існує недостатній рівень захисту інтересів акціонерів.

В Україні регулювання венчурної діяльності базується на Законі України «Про інститути спільного інвестування» № 5080-VI від 5 липня 2012 року та підзаконних актах Національної комісії із цінних паперів та фондового ринку. Цей закон прийшов на зміну Закону України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» № 2299-III від 15 березня 2001 року, який втратив чинність. Отже, відлік венчурного бізнесу в Україні розпочався з 2001 року. Проте, на жаль, відкриття ринку венчурного капіталу, не змінило ситуацію в інноваційній сфері на краще. Більше того, новими можливостями скористалися підприємці, далекі від високих технологій. Так, свого часу, багато компаній будівельної галузі використовували «венчурні схеми» для інвестицій у нерухомість, яка давала високі прибутки, а інвестиції супроводжувались незначними ризиками. Отже, незважаючи на те, що головна роль венчурних компаній – це фінансування високотехнологічного бізнесу, зазвичай кошти спрямовуються на фінансування проектів, які належать до традиційних галузей економіки та яким притаманні надвисокий рівень дохідності, швидке повернення капіталу та низькі ризики. Таким чином, незважаючи на загально прийнятну світову практику щодо фінансування венчурними фондами суб'єктів інноваційної діяльності, за оцінками фахівців в Україні суб'єкти інститутів спільного інвестування, користуючись недосконалістю законодавства, безпідставно отримують певні преференції, зокрема щодо особливого режиму оподаткування. Проблему намагалися вирішити ще у 2008 році. Так, Державне агентство України з інвестицій та інновацій з метою спрямування венчурних інвестицій в інноваційні сектори економіки, розробило законопроекти «Про венчурну діяльність в інноваційній сфері» та «Про венчурні інвестиційні фонди». Проте, їх норми суперечили або дублювали чинне законодавство в сфері спільного інвестування, і вони так і залишилися в статусі проектів.

Аналіз інформації, що міститься на сайті Української асоціації інвестиційного бізнесу свідчить про те, що на відміну від подібних фондів США та Європи, українські венчурні фонди не націлені на інвестиції в інноваційні проекти та високотехнологічні галузі економіки. Порівнявши інформацію про українські венчурні інвестиції та в країнах Європи, можна помітити,

що в той час, як більша частина венчурних інвестицій за кордоном спрямовується на фінансування інноваційних проектів високотехнологічних галузей економіки, то найпривабливішими сферами, в які інвестують венчурні фонди в Україні, є будівництво, переробка сільськогосподарської продукції, харчова промисловість, торгівля. Базовими причинами повільного розвитку венчурного інвестування в Україні є непрозоре й недосконале законодавство, відповідно, невідгідність за таких умов здійснювати чисте інвестування в інновації. Але в венчурному бізнесі та його перспективності є і плюси. Венчурні фонди звільнені від сплати податку на прибуток та податку на додану вартість. Це означає, що поки кошти інвестора знаходяться у фонді, вони можуть давати прибуток, який не підлягає оподаткуванню до моменту ліквідації венчурного фонду та виплати дивідендів акціонерам. Обертаючи прибуток у рамках венчурного фонду, інвестор має змогу реінвестувати його в інші проекти без сплати податків. Венчурний фонд не обмежений по строку діяльності, його можна створити на необмежений період, оскільки українське законодавство не має ніяких обмежень з цього приводу. Це дозволяє власникам венчурних фондів спокійно заводити і виводити кошти та активи з фондів, не замислюючись, скільки такий фонд отримає прибутку і скільки необхідно буде сплатити податків.

Проблеми венчурного інвестування можна вирішити на державному рівні завдяки активній державній політиці щодо забезпечення сприятливих умов для впровадження інновацій. При підтримці венчурного інвестування в Україні покращиться інвестиційна привабливість та активність.

На сьогодні одним з дієвих методів фінансування вітчизняних підприємств, зокрема в сфері біоекономіки є отримання гранту. Таким чином, є можливість втілення в життя певного інноваційного проекту, в тому числі біоекономічного.

Європейський Союз через європейські фондові ресурси розподіляє інвестиції під конкретні проекти в межах заявлених конкурсів. Пропозиції, які подаються для отримання гранту включають у себе декілька етапів: розробку концепції проекту в рамках конкурсу, подання пропозиції, заявки на грантовий проект, участь у конкурсі заявок проектів, при позитивному рішенні заключення грантової угоди по проектній заявці. Після надходження фінансових інвестицій, реалізація грантової угоди в установлені строки з обов'язковими оприлюдненими звітами виконання грантового проекту.

Наведено проекти у рамках Програми Horizon 2020, тощо у сфері біоекономіки, які передбачають стале управління природними ресурсами:

Важлива частина іміджу економіки майбутнього Європейського Союзу – це циркулярна економіка та біоекономічних засадах. Стратегії ЄС спрямовані на розвиток секторів біоекономіки, що передбачає залучення додаткових інвестицій. Для впровадження та розвитку біоекономіки – економіки нового типу ЄС надає значні фінансові інвестиції проектам у цій сфері. На інвестування інноваційних проектів у сфері біоекономіки Програма Horizon 2020 (2014–2020) включала 3,85 млрд євро, а Програма Horizon Europe (2021–2027) передбачає 10 млрд євро. Заплановано створення інвестиційної платформи, яка передбачає фінансові інвестиції на 100 мільйонів євро для підтримки біопереробки,

Таблиця 1 – Проекти біоекономіки Європейського Союзу

№ з/п	Назва	Проект
1	Horizon 2020 project – Built-In-Wood: Sustainable multi-storey wooden buildings	Проект Horizon 2020 – Built-In-Wood: стійкі багатоповерхові дерев'яні будівлі
2	Horizon 2020 project – GLOPACK: Aiming to food packaging with no environmental footprint	Проект Horizon 2020 – GLOPACK: прагнення до харчової упаковки без впливу на навколишнє середовище
3	Horizon 2020 project – HEREWEAR: Locally-produced bio-based textiles	Проект Horizon 2020 – HEREWEAR: біотекстиль місцевого виробництва
4	Horizon 2020 project – FUSILLI: Developing new urban food plans	Проект «Горизонт 2020» – FUSILLI: Розробка нових планів міського харчування
5	Horizon 2020 Projects Cluster: The crop diversification cluster – Joining forces to diversify European agriculture	Кластер проектів Horizon 2020: кластер диверсифікації сільськогосподарських культур
6	Bio-Based Industries Joint Undertaking – SSUCHY: Developing advanced bio-based composites	Спільне підприємство Bio-Based Industries – SSUCHY: Розробка передових біокомпозитів
7	Bio-Based Industries Joint Undertaking – CIRCULAR BIOCARBON: Turning urban waste streams into added-value products	Спільне підприємство біопромисловості – CIRCULAR BIOCARBON: перетворення потоків міських відходів на продукти з доданою вартістю
8	Interreg North Sea Region – Project: BEESPOKE: Increasing level of pollinators on farm lands	Interreg Region North Sea – Проект: BEESPOKE: підвищення рівня запилювачів на сільськ. госп. землях
9	European Innovation Partnership (EIP-AGRI) – OG MUNTER: Integrating nature conservation, crop production and livestock farming	Європейське інноваційне партнерство: Інтеграція охорони природи, рослинництва та тваринництва
10	A National project – BioökonomieREVIER Rheinland – Germany: from traditional fossil based economy to sustainable bioeconomy	Національний проєкт – Німеччина: від традиційної економіки, заснованої на викопному паливі, до сталої біоекономіки
11	New European Bauhaus Prize finalist – TOCA Portugal	Новий європейський фіналіст Bauhaus Prize – TOCA Portugal
12	New European Bauhaus Prize finalist – Xifré's Rooftop Spain: Introducing nature to cities "Floating" Wild Garden	Новий європейський фіналіст премії Bauhaus – Іспанія на даху Ксіфре: знайомство з природою міст. «Плаваючий» дикий сад
13	European Innovation Council Accelerator Programme – WOODIO Finland: Bio-based toilet sinks and bathroom design	Програма прискорення Європейської інноваційної ради – WOODIO Фінляндія: раковини на біологічній основі та дизайн ванної кімнати
14	European Maritime and Fisheries Fund (EFF): FISH4FISH	Європейський фонд морського та рибного господарства (EMFF): FISH4FISH
15	European Maritime and Fisheries Fund (EMFF): BIOGEARS	Європейський фонд морського та рибного господарства (EMFF): BIOGEARS

Джерело: складено авторами на основі [2]

які посилять проекти з біоекономіки та зроблять їх більш фінансово стійкими.

Висновки. Активізація інноваційної діяльності потребує дієвого використання інвестиційного потенціалу країни, розвиток системи державної фінансової підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності. Вагомим є визначення напрямів розвитку системи венчурного інвестування, грантових інвестицій, враховуючи провідний досвід країн з розвинутою та трансформаційною економікою; взаємоузгодження цілей органів державного управління, спрямованих на розвиток та впровадження нових технологій з цілями інвесторів, зацікавлених в ефективності інвестування. Враховуючи викладене, слід зазначити, що діяльність венчурних фондів в Україні, як і венчурне інвестування взагалі, особливо в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів, а тим більше в умовах війни, є передумовою переходу економіки країни на нову інноваційно-інвестиційне модернізацію економіки. Перш за все, інвес-

торів та бізнесменів приваблює саме податкові пільги та можливість рефінансування проектів без додаткових податкових витрат, запобігання подвійного або навіть потрійного оподаткування. Через ці причини український венчурний фінансовий ринок є корисним інструментом розвитку, але в свою чергу потребує додаткової уваги в процесі контролю – для запобігання зловживання наданими пільгами з боку держави. Незважаючи на певну недосконалість «венчурного» законодавства ринок саме венчурного фінансування в Україні існує й має потенціал для розвитку.

Отже, в умовах військової агресії РФ зростає роль біоекономіки в контексті післявоєнного відновлення України та інструментів залучення інвестицій, зокрема венчурного фінансування, грантів, що є важливою передумовою прискорення економічного зростання, переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки та підвищення її конкурентоспроможності.

Бібліографічний список:

1. Будякова О.Ю., Дьяконов І.О. Біоекономіка: перспективи розвитку агропромислового комплексу України для подолання продовольчої кризи. *Цифрова економіка та економічна безпека*. Випуск 6(06)/2023. С. 68–74. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.6-13>

2. Будякова О.Ю. Біоекономіка: інноваційні проекти ЄС. Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні : Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, 2-3 березня 2023 року. Вінниця : ВНТУ, 2023. С. 99–101.

3. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki> (дата звернення: 15.09.2023).

4. Олешко А.А., Ольшанська О.В., Будякова О.Ю., Бебко С.В. Напрями розвитку біоекономіки в перспективі післявоєнного відновлення України. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія «Економіка та менеджмент»*. 2022. № 28. С. 18–28. DOI: <https://doi.org/10.33813/2224-1213.28.2022.2>

5. Олешко А.А., Ольшанська О.В., Будякова О.Ю., Бебко С.В. Розвиток стійкої біоекономіки: досвід Європейського Союзу та можливості для України. *Агросвіт*. 2022. № 3. С. 64–69. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.3.64>

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації інвестиційних проектів із значними інвестиціями : Закон України № 3311-IX від 09.08.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3311-20#Text> (дата звернення: 15.09.2023).

7. Про затвердження Плану пріоритетних дій Уряду на 2023 рік : Розпорядження КМУ від 23.03.2023 № 221-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverd-uv-plan-priorytetnykh-dii-na-2> (дата звернення: 15.09.2023).

8. Про інститути спільного інвестування : Закон України № 5080-VI від 5 липня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text> (дата звернення: 15.09.2023).

9. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 15.09.2023).

10. Тіпанов В.В., Ткаленко С.І. Розвиток біоекономіки як умова інноваційно-інвестиційної модернізації економіки. *Економіка та підприємництво*. 2018. № 40. С. 165–174.

11. Statement by Commission President von der Leyen on the European Green Deal. 14 July 2021. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_21_3701 (дата звернення: 15.09.2023).

References:

1. Budiakova O., Diakonov I. (2023) Bioekonomika: perspektivy rozvytku ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy dlia podolannia prodovolchoi kryzy [Bioeconomy: Prospects for the development of Ukraine's agricultural sector to overcome the food crisis]. *Digital economy and economic security*, vol. 6(06)/2023, pp. 68–74. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.6-13>

2. Budiakova O. (2023) Bioekonomika: innovatsiini proiektu YeS [Bioeconomy: innovative projects of the EU]. *Suchasni tendentsii rozvytku finansovykh ta innovatsiino-investytsiinykh protsesiv v Ukraini: Materialy VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 2-3 bereznia 2023 roku*. Vinnytsia: VNTU, pp. 99–101. (in Ukrainian)

3. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy [Ministry of Economy of Ukraine]. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki> (accessed September 15, 2023).

4. Oleshko A. A., Olshanska O. B., Budiakova O. Yu., Bebko C. B. (2022) Napriamy rozvytku bioekonomiky v perspektyvi pislivoiennoho vidnovlennia Ukrainy [Directions for the development of the bioeconomy in the perspective of post-war recovery of Ukraine]. *Problems of innovation and investment development. Series "Economics and Management"*, no. 28. pp. 18–28. DOI: <https://doi.org/10.33813/2224-1213.28.2022.2>

5. Oleshko A. A., Olshanska O. B., Budiakova O. Yu., Bebko C. B. (2022) Rozvytok stiikoi bioekonomiky: dosvid Yevropeiskoho Soiuzu ta mozhlyvosti dlia Ukrainy [Development of a sustainable bioeconomy: the experience of the European Union and opportunities for Ukraine]. *Ahrosvit*, no. 3, pp. 64–69. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.3.64>

6. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo realizatsii investytsiinykh proektiv iz znachnymy investytsiiami: Zakon Ukrainy № 3311-IX. vid 09.08.2023 [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Implementation of Investment Projects with Significant Investments: Law of Ukraine No. 3311-IX of 09.08.2023]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3311-20#Text> (accessed September 15, 2023).

7. Pro zatverdzhennia Planu priorytetnykh dii Uriadu na 2023 rik: Rozporiadzhennia KМУ vid 23.03.2023 № 221-p [On approval of the Government's Priority Action Plan for 2023: Order of the CMU of 23.03.2023 No. 221-p]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zatverd-uv-plan-priorytetnykh-dii-na-2> (accessed September 15, 2023).

8. Pro instytuty spilnoho investuvannia: Zakon Ukrainy № 5080-VI vid 5 lypnia 2012 [On Collective Investment Institutions: Law of Ukraine No. 5080-VI of 5 July 2012]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text> (accessed September 15, 2023).

9. Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 4 lypnia 2002 r. № 40-IV [On Innovative Activities: Law of Ukraine No. 40-IV 2002 of 4 July 2002]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (accessed September 15, 2023).

10. Tipanov V. V., Tkalenko S. I. (2018) Rozvytok bioekonomiky yak umova innovatsiino-investytsiinoi modernizatsii ekonomiky [Development of the bioeconomy as a condition for innovation and investment modernization of the economy]. *Economics and entrepreneurship*, no. 40, pp. 165–174.

11. Statement by Commission President von der Leyen on the European Green Deal. July 14, 2021 Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_21_3701 (accessed September 15, 2023).

Стаття надійшла до редакції 15.09.2023